

В. І. Рибчак*

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Підтримка розвитку та функціонування малих підприємств є одним з пріоритетних напрямків державного втручання у економіку на сучасному етапі розвитку України. Становлення ринкових відносин в Україні передбачає активізацію діяльності населення з залученням його до створення мережі малих підприємств, які були б здатні оптимізувати свій внутрішній потенціал, стати передумовою формування середнього класу, підвищити рівень національного доходу країни та раціонального використання ресурсів, прискорити інноваційні процеси.

Дослідження ролі, суті, змісту й функцій підприємницької діяльності висвітлено у працях зарубіжних вчених: А. Сміта, Дж. Б. Кларка, А. Маршалла, Ф. Хайека, Р. Кантільйона тощо. Вони сформуливали підходи до розгляду підприємця як ризикованого новатора, управлінця, власника й обґрунтували передумови та пріоритети діяльності малого підприємництва. Ці дослідження знайшли своє відображення і в українській науковій думці, в працях українських вчених-економістів: А. Гальчинського, К. Кривенка, Ю. Палкіна, Ю. Пахомова, В. Савчука, М. Чумаченка.

Метою цієї статті є теоретичне обґрунтування напрямів активізації підприємницької діяльності за допомогою механізму державного регулювання.

Підприємництво — це самостійна, ініціативна господарська діяльність громадян, що спрямована на отримання прибутку і здійснюється від свого імені на власний ризик та під свою особисту майнову відповідальність чи юридичної особи — підприємства (організації)¹. Центальною фігурою підприємництва є підприємець, який разом із засобами виробництва, предметами праці, найманою робочою силою та інформаційними ресурсами створює феномен підприємництва. Підприємництво не лише особливий вид діяльності, а й певний стиль і тип господарської поведінки, якому притаманно:

- за рахунок підприємницької діяльності забезпечуються потреби членів суспільства в різноманітних товарах і послугах, при цьому потужним стимулом активності підприємця є його власний економічний інтерес;

- завдяки підприємництву забезпечується робочими місцями, а відтак і засобами для існування значна кількість найманих робітників і членів їх родин;

- підприємництво спрямоване на розвиток ефективної економіки країни, оскільки, створюючи умови для конкуренції на ринку, воно зумовлює пошук раціональних рішень стосовно економії всіх видів ресурсів;

- здійснюючи суспільно корисну діяльність, підприємництво наповнює бюджет країни, не висуваючи занадто великих вимог до держави щодо його фінансової підтримки;

- підприємництво здатне до нововведень і ризику за власний рахунок, а підприємець є потужним двигуном суспільства в його інноваційному розвитку, автором новітніх управлінських технологій².

Усе перераховане дає підстави розглядати розвиток підприємництва в будь-якій країні як позитивне соціально-економічне явище. Проте підприємництво в Україні ще потребує серйозного

© Рибчак В. І., 2006

* декан економічного факультету Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, кандидат економічних наук, доцент

¹ Політична економія: Навчальний посібник / К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв та ін.; За ред. К. Т. Кривенка. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 218

² Худолій Л. М. Підприємництво в Україні на початку XXI століття // Економіка і управління. — 2005. — № 1. — С. 15.

наукового осмислення щодо його соціально-економічної сутності й організаційних форм, поліпшення його фінансового та інституційного забезпечення, а також стосовно вибору дієвих методів та інструментів державної підтримки його як явища, що відновлюється в нашій країні через великий проміжок часу в специфічних економічних умовах.

Невід'ємними функціями, що мають виконуватися підприємцем і вирізняють його серед інших суб'єктів бізнесу, повинні бути: здатність до інновацій, введення в бізнес первинного капіталу, забезпечення доступу до дефіцитних ресурсів, організація діяльності та її координація. Функції, що можуть бути делеговані підприємцем своїм менеджерам — це маркетинг ринків, добір кадрів і розподіл обов'язків, налагодження зв'язків, мотивація роботи персоналу, управління та ін. Серед обов'язкових функцій, які мають бути притаманні підприємцю, найголовнішою є фінансове забезпечення свого бізнесу (як первинне, так і в процесі діяльності), що є однією з найбільш складних проблем підприємництва.

Підприємницька діяльність у всьому світі базується на принципах економічної свободи, економічної зацікавленості, економічної відповідальності, еквівалентності обміну, ризиковості, конкурентних порівняльних переваг.

Успішність розвитку підприємництва в тій чи іншій країні значною мірою залежить від того, наскільки ці принципи гарантуються і забезпечуються в державі, тобто наскільки сприятливими є умови для розвитку підприємництва. Підприємницький клімат, у свою чергу, залежить від того, як формується організаційно-правове та інформаційне забезпечення підприємницької діяльності, фінансово-економічні чинники. Саме тому і виникає необхідність формування механізму державного регулювання малого бізнесу в Україні.

Ефективна політика у сфері малого підприємництва вимагає побудови раціональної управлінської моделі, обґрунтування механізму її функціонування.

Проблему активізації розвитку малого підприємництва доцільно розглядати у контексті того, що в Україні відсутні традиції підприємництва, а на національному ринку домінують імпорتنі товари. Тому одним із завдань управління розвитком малого підприємництва, повинна стати ліквідація різних перешкод та, як зазначає професор К. Т. Кривенко "...повна відмова від командних методів вирішення господарських завдань"³.

Ці цілі досягаються, якщо управлінські рішення стимулюють зміни в суспільній свідомості, орієнтують громадян на життєві інтереси і цінності середнього класу, формують позитивне відношення різноманітних прошарків і груп населення до підприємницької діяльності.

Запровадження цілісної системи управління розвитком малого підприємництва рекомендується базувати на таких засадах⁴:

- формування законодавчої та нормативно-правової бази, яка б визначала специфічні умови функціонування суб'єктів малого підприємництва, а також форми і методи управління його розвитком і процедури ухвалення рішення;

- гарантування дотримання законності, рівноправності та уникнення суб'єктивізму з боку органів влади у стосунках з представниками малого підприємництва;

- гарантування всім суб'єктам малого підприємництва, незалежно від їх форми власності, місця розташування, галузевої приналежності тощо, рівних можливостей на отримання всього комплексу допомоги та стимулів, які будуть передбачені політикою сприяння малого підприємництва в Україні.

Відповідно до цього повинні розроблятися конкретні методи, принципи проведення активної політики у сфері малого підприємництва, особливу увагу при цьому слід звернути на проблему формування органів управління, із необхідними для цього організаційно-структурними нововведеннями.

³ Політична економія: Навчальний посібник / К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляев та ін.; За ред. К. Т. Кривенка. — К.: КНЕУ, 2001. — С. 220.

⁴ www.soskin.info.

В процесі управління розвитком суб'єктів малого підприємництва, як цілісної системи, пропонується застосовувати такі основні наукові підходи — функціональний та інтеграційний.

Суть функціонального підходу полягає в тому, що потреба розглядається як сукупність функцій, які необхідно виконати для її задоволення.

При застосуванні функціонального підходу до формування структур органів управління йдуть від зворотного, від потреб, від вимог системи та її можливостей. Економічно розвинені країни світу, застосовуючи функціональний підхід, створюють принципово нові органи управління (їх структурні підрозділи) ринкової орієнтації, які максимально задовольняють нові потреби суспільства, у тому числі, суб'єктів малого підприємництва.

Інтеграційний підхід до управління розвитком малого підприємництва спрямовується на дослідження та посилення взаємозв'язків: між окремими підсистемами і елементами системи управління; між стадіями життєвого циклу управлінських рішень; між рівнями управління по вертикалі (країна, область, район, місто, орган управління, його структурні підрозділи); між суб'єктами управління по горизонталі.

Визначальною проблемою управління розвитком малого підприємництва є, також, формування та становлення сучасних його принципів. Від обґрунтованості структури і змісту сукупності принципів залежить успіх у вирішенні будь-яких проблем. Цій проблемі присвячено ґрунтовну працю професора К. Т. Кривенка⁵.

Як свідчать результати аналізу⁶, діючі принципи підтримки малого підприємництва не відповідають реаліям сьогодення та потребам суб'єктів малого підприємництва, адже вони базуються на суб'єктивному підході до прийняття рішень, не мають обґрунтованих методик та алгоритмів вирішення проблем.

Управління розвитком малого підприємництва пропонуємо здійснювати на основі таких принципів:

- правової регламентації управління на всіх рівнях ієрархії;
- наукового обґрунтування системи управління розвитком малого підприємництва;
- ранжування суб'єктів управління за стадіями життєвого розвитку;
- єдності теорії та практики управління;
- орієнтації суб'єктів малого підприємництва на інноваційний шлях розвитку;
- розвиток конкурентних переваг суб'єктів малого підприємництва;
- максимальне використання економічних і правових методів і форм управління розвитком суб'єктів малого підприємництва, та оптимальне їх поєднання з іншими формами управління;
- забезпечення циклічно-цільового підходу до фінансової підтримки розвитку малого підприємництва з врахуванням ряду факторів (часу, напряму стимулювання; рівня управління; джерел, терміну та мети фінансування);
- однорідності розміщення та розвитку суб'єктів малого підприємництва в територіальному розрізі.

Поряд із запропонованими основними науковими підходами та принципами управління розвитком малого підприємництва, важливим є використання специфічних принципів раціоналізації структурних підрозділів органу управління розвитком малого підприємництва. Адже, раціональність органу управління буде визначати ефективність функціонування цілісної системи управління розвитком малого підприємництва. До згаданих принципів пропонується віднести.

1. Правове обґрунтування системи управління розвитком малого підприємництва відповідного органу управління. На сьогоднішній день щодо цього слід керуватись Законом

⁵ Політична економія: Навчальний посібник / К. Т. Кривенко, В. С. Савчук, О. О. Беляєв та ін.; За ред. К. Т. Кривенка. — К.: КНЕУ, 2001. — 508 с.

⁶ Там само. — С. 217-225.

Україні “Про державну підтримку малого підприємництва”, хоч в ньому і недостатньо визначені повноваження та відповідальність органів виконавчої влади за рівнями управління.

2. Орієнтація діяльності органу управління на максимальне використання потенціалу малого підприємства за рахунок стимулювання їх розвитку відповідно до стадій життєвого циклу суб'єктів малого підприємства.

3. Структуризація цілей органу управління розвитком малого підприємства мінімум до двох рівнів ієрархії, обов'язкове проведення аналізу та синтезу цілей.

4. Забезпечення пріоритету стратегічних питань розвитку малого підприємства перед тактичними для керівників вищої ланки органу управління.

5. Підвищення рівня автоматизації управління на основі нових інформаційних технологій.

6. Забезпечення адаптивності органу управління до зовнішнього середовища, шляхом побудови гнучких структурних підрозділів, які легко пристосовуються до реального стану розвитку малого підприємства, використання Інтернету, телекомунікаційних та інших електронних мереж, моніторингу параметрів зовнішнього середовища.

7. Орієнтація органу управління на діагностику стану розвитку суб'єктів малого підприємства та вирішення їх проблем через пропозицію послуг інфраструктурного характеру (юридичних, інформаційних, консалтингових, аудиторських, страхових тощо). Зважаючи на особливості сфери малого підприємства, яка не потребує управління аналогічного до великих підприємств, основними завданнями органу управління слід вважати: по-перше, відстеження взаємозв'язків між масштабами і швидкістю перетворень та виникненням небезпечних тенденцій у середовищі суб'єктів малого підприємства; по-друге, адекватна реакція на потреби суб'єктів малого підприємства та стимулювання їх розвитку. Таким чином, кожна ланка управління функціонально має відповідати за одну проблему, наприклад, розробка інвестиційних та податкових механізмів стимулювання малого підприємства, гарантування кредитів, надання консалтингових послуг тощо.

8. Зменшення кількості компонентів та зв'язків в органі управління до оптимального рівня (їх кількість повинна бути мінімальною, але достатньою для досягнення мети). Звідси основними вимогами до формування організаційної структури органу управління є:

- мінімальна кількість управлінських зв'язків;
- усунення елементів дублювання;
- оперативність, оптимальність, надійність, економічність, гнучкість та стійкість у роботі.

Визначимо кілька найактуальніших, на наш погляд, напрямів подальшого розвитку підприємства в Україні, запровадження дієвих засад державної регуляторної політики нової влади щодо підприємства:

- регулювання сфери платних адміністративних послуг і системи спрощеної видачі дозволу на відкриття бізнесу;
- вдосконалення системи спрощеного оподаткування і зменшення перевірок податковими органами;
- вдосконалення механізму пільгового кредитування малого бізнесу через розширення програм міжнародних фінансових організацій, програм НБУ, цільових кредитів комерційних банків і небанківських фінансових установ;
- подальший розвиток інфраструктури фінансового ринку для поліпшення фінансового забезпечення бізнесу;
- підвищення соціально-економічного статусу громадських об'єднань підприємців;
- запровадження в країні постійно діючої системи економічної підготовки та підвищення кваліфікації підприємців.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою фінансів та кредиту
Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини
(протокол № 1 від 31 серпня 2006 року)*